tema maksud, koormused ja orjused üles tähendatud. Et mõisarentnikud õigest normist üle ei astuks, selle järele valvasid isesugused kroonu ametnikud — statthalterid.

Kaarel XI ajal piirati ka maa omavalitsust, mis Kristiina valitsuse ajal laialise ulatuvuse oli saanud. Liivimaa maapäevad võisid kokku tulla ainult kuninga loaga, läbirääkimisi juhatas kindralkuberner ja maanõunikkude arvu piirati.

Liivimaa sai Rootsi kirikuseaduse mõne muudatusega; kaotati ära Kristiina ajal sisseseatud ülemad kiriku-eestseisjad (1694. a.), keda aadli seast määrati. Kaotati ka alamkonsistooriumid; nende otsustamise alla kuuluvad asjad läksid osalt praostite, osalt ilmlikkude kroonu ametnikkude kätte; ülemkonsistoorium, mis ajuti Riias oli olnud, viidi Kaarel XII valitsuse viimseil aastail uuesti Tartu üle ja anti ülemkonsistooriumile puhtvaimulik ilme, — välistati tast ilmlik seisuslik aadlielement. Redutseeritud mõisais läks patronaadi-õigus kuningale, ja seega kaotas aadel õpetajate valimise õiguse. Revideeriti aadli patronaadi-õigust ka eramõisais. Iseäralise tähtsuse sai Kaarel XI valitsuseaeg aga rahvakeelse vaimuliku kirjanduse muretsemise ja koolide asutamisega (vt. Haridusolude arenemine, lhk. 96).

Kaarel XI ja Kaarel XII valitsuse esimesi aastaid tumestasid näljaaastad 1696—1697. Suureks õnnetuseks rahvale, nende majanduslise ja õiguslise seisukorra arenemisele oli Põhja sõda. Eriti sai tolle-aegne Tartumaa sõjaviletsusi näha. Peale venelaste lüüasaamist Narva all 1700. a. asus Kaarel XII peavägedega Tartu läheduses. Kuninga peakorter oli Laiusel ja väed asusid Laiuse ümbruses talvekorteris; maa kaitse oli sel ajal kõige paremini korraldatud. Asjalugu muutus aga, kui kuningas 1701. a. suvel sõjakäigu saksilaste vastu ette võttis ja Liivimaa kaitseks ooberst Wolmar Anton von Schlippenbachi väikeste vägedega jättis. Kui rootslased Kuramaal oma edusamme arendades edasi nihkusid, julgustusid venelased, kes Pihkva piirkonda koondatud. Küll lõi von Schlippenbach septembri alul venelaste poolt Boris Šeremetjevi juhatusel ettevõetud pealetungimise Mehikoorma-Kasaritsa-Rõngu liinil tagasi, kuna Räpina juures esialgu küll venelased Šeremetjevi poja Mihailo juhatusel võitsid, kuid 30. detsembril 1701. a. oli von Schlippenbachil „Kamara“ talu juures Erastveres Kanepi kihelk. tõsisem kokkupõrge venelastega. Umbes 20 000-line Vene vägi tungis paarituhandelisele Rootsi väele peale, mis peale õige ägedaid võitlusi tunduvate kaotustega pidi taganema, ja 19. juulil 1702 sai Schlippenbach Hummuli lahingus Šeremetjevilt täiesti lüüa, kaotades oma kahurväe pea tervelt. Talvisel pealetungimisel oli venelasil sula ilma tõttu võimatu olnud von Schlippenbachi tagaajamine ja maa laialdasem laastamine, kuid nüüd tegid nad seda põhjalikumalt. Nüüd riisuti ja rööviti paljaks maa põhja pool Tartut, osalt kuni Rakvereni; lõunas ulatus rüüstamine Kambjasse, Otepäässe ja teisisse tolle-aegseisse Tartumaa kihelkonnisse. Vene vägede lahkumisel jäid järele ainult suitsevad ahervared; inimesed, kes oma elu põgenemisega ei suutnud päästa, kas tapeti või viidi vangidena Venemaale. A. 1703